

Приложение к ФОП ООО
к приказу №110 от 30.08.2023 г.

Рабочая программа курса внеурочной деятельности
по чеченской литературе
«Исбаьхьаллин литература»

Кхеторан кехат

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу бахьано хьелаш кхуллу цуьнан 1алашбаран а, кхиоран эшар. 5-9 классашкахь «Ненан мотт а, ненан меттан литература а» предметан декъахь хьобхуш йу ненан (нохчийн) меттан литература санна, иза хьажийна йу дешархойн интеллектуале-довзаран, коммуникативе, исбаьхьаллин-эстетикин пох1маш кхио а, коьрта г1иллакхе-этикин кхетам кхолла а, личностана нохчийн къоман культура марзйан а.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет – иза беран интеллектуале, а, г1иллакхе-этикин, а кхиаран т1ег1а къастаден гуманитарни дешарх коьрта предмет йу. Литературин дешаро аьтто бо йешаран маь1на а девзаш, литература 1аморо шегахь къонахчун амал кхийайой а хууш, шен дуьненхьежамна дашца а, йозанца а бух бало а хууш, адамца а, йукьараллица а йаза хууш йолу кхетаме личность кхио.

Программо чулоцу кхеторан кехат а, предмет карайерзоран кхочушдан лору жам1аш а, предметан чулацам а, программин х1ора дакъа карадерзо билгалдаьхначу сахьташца йолу тематикин планировани а, урокал арахьарчу г1уллакхдаран план а.

Карара программа бух хилла лаятта авторийн дешаран программаш х1итторехь а, «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет хьобхучу ненан (нохчийн) меттан а, литературин а хьехархойн белхан программа х1отторехь а. Авторийн а, белхан программаш х1итточара а хьехаран материал къепе йалорехь и 1амо раж къасто а, дакъойн а, теманийн а сахьташ д1асхьадекъа а шен некъ кховдо а мега.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Литература уггаре эвсаре г1ирс бу шен кхачаме стаг хила (ша шен кхето, ша шен кхио), гонахьарчу хиламийн хьелашца тарвала, иштта кхоллараллин жигараллин стимулятор а йу.

Ненан меттан литература 1аморо д1алоцу личность кхиоран процессехь коьрта меттиг, иштта 1аморо аьтто бо цуьнгахь къонахалла, г1иллакхе амал, кхоллараллин пох1ма кхиорехь, нохчийн халкъан дахаран философи йовзарехь а, карайерзорехь а, иштта доккха го до къоначу т1аьхьене къоман исторически зераш д1акховдорехь а. Билгал йолу 1алашонаш кхочушйаран дешаран материал вовшахтоьхна гуманизман критерешца, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллашца, пайдаэцархьама т1екхача йиш хиларца, актуале

хиларца, поликультурица, ламасталлин классика а, вайзаманан литература а цхъаьнайарца, тематикин а, жанрийн тайпа башх-башха хиларца доглуш махиллара.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет 1аморо таронаш кхуллу дешархочун дешнийн база шорйан, церан къамелан культура, коммуникативни а, тайп-тайпана культурийн компетенцеш а кхио.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» курсан чулацам хъажийна бу дешархойн нохчийн литературин хъашташ кхочушдан, уыш нохчийн къоман культурина т1екхиарехъ а, шеца иза 1алашйарехъ а ша-тайпана эстетикин т1ирсаш хиларе терра.

Дешархошна дешар 1амор коьрта долчу декъана оьрсийн маттахъ д1ахъучу йукъардешаран учрежденешкахъ ненан мотт санна нохчийн мотт 1аморехъ, нохчийн литература – иза дешаран предмет йу, нохчийн къоман исторех а, культурех а, ламастех а хаарш схъаэца а, довза а таро луш, иштта иза культурин ша-тайпана йаздархочун кхолларалла толлуш долу дакъа ду, кхечу кепара аьлча, шеца цхъаьна эстетикин т1уллакхдар а долу, йозанан къамелан т1уллакхдар ду; нохчийн литература т1ехъажийна йу 1илманан аг1онхъара дуьне довзарна а, иштта дешнийн кхоллараллин говзарийн мотт бовзарна а, йешаран культурин йукъара башхаллаш карайерзорна а, литературин говзарех кхетарна а, дашца шен амал билгалйаккхарна а, иза, исбаьхъаллин литературас ша-тайпанчу маттахъ дуьйций хайитарх кхетам кхолла а, ткъа литературин мотт йукъарчу меттан шолг1а система санна бу, цо кхуллу личностан синхаамийн дакъа, цуьнгахъ ойланца х1уманан кеп х1отто а, ассоциаци йало а, логически ойла йан а, дешаран предмет хъажийна йу оцу дешаран предметехула кхочушхуьлу т1аьхъенера т1аьхъене нохчийн, оьрсийн, дуьненан культурийн оьздангаллин а, эстетикин а ламасташ д1акховдор.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ 1АМОРАН 1АЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет 1аморо кхочушийн йеза рог1ера 1алашонаш:

- нохчийн литературехъ эстетикин аг1онхъара кхеташ болу гуманистически дуьненхъежам, Россин йукъара гражданинан кхетам а, къоман синкхетам а, патриотан дог-ойла а йолуш, дукха къаьмнаш долчу Россин халкъех шен халкъ хиларх дозалла а хеташ йолу амал личностехъ кхиор.

- нохчийн литература йовза лааран дог дар кхоллар, нохчийн къоман ширачу заманера схъайог1у культура мехалла хетар кхиор, дешархо шен къоман мотт а, культура а 1аморан кха т1е ваккхар, къоман культурин т1аьхъалонна йукъавалор.

- кьоначу тлаьхьенехь длаяхначуй, карарчуй, йоглур йолчуй заманийн уьйр ларйан йезаш хиларан кхетам кхиор а, нохчийн кьоман культура ларйарехь жьопалле хилар кхоллар;

- дукха кьабмнаш долчу Россин пачхьалкхехь личностана кхиаме социализаци а, ша шегяхь стогалла кхиорна обшу интеллектуале а, кхоллараллин а таронаш кхийайар.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет тлехьажийна роглер а хьесапаш кхочушдан:

- тлаьхьенера тлаьхьене историко-культурни, оздангаллин, гиллакхийн мехалаш длаховдоран хьокьехь ненан меттан нохчийн литературин маьлнех кхетар;

- ненан меттан нохчийн литературин историца йолу уьйр кьастор, нохчийн литературехь йолу кьоман ша-тайпана синььоздангаллин а, материални а нохчийн кьоман культурин исбаьхьаллин шорталлех кхетам кхоллар;

- Россин Федерацин кхидолчу кьабмнийн литературин контекстехь нохчийн литература а кхуьу хилам санна цунах хаарш эцар; уьш вовшийн эр;

- нохчийн литературин а бухе диллина культурин а, оздангаллин а маьлна билгалдакхар; йешначун хьокьехь мах хадош а, шена хетарг олуш а барта а, йозанца а кьамел дан хаар;

- 1ер-дахарехь а, дешаран процесехь а нохчийн литературех пайдаэца хаар кхоллар;

- шен мукьачу хенахь йешарна ханна план хлоттор, нохчийн маттахь шена хазахета йешаран говзарш мехала хетар кьастор а, бух балор а;

- нохчийн литературин говзарш системехь йешарца дуьне довза а, дуьненахь ша длалоцу меттиг кьасто а, адаман а, йукьараллин а йукьаметтигаллин гармонизаци латторан а хьашташ кхоллар;

- хаамийн хьостанашца болх бан хаар кхиор, Интернетера а, иштта кхийолчу хьостанашкара хаамашна презентаци йар а, кечйар а.

ХЬЕХАРАН ПЛАНЕХЬ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан программа хлоттийна Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан коьртачу йукьарчу дешаран программы буха тлехь, иза лерина йу дешаран 338 сахьтана. (5 кл. – 68 с., 6 кл. – 68 с., 7 кл. – 68 с., 8 кл. – 68 с., 9 кл. – 66 с.). Программин инвариантивни дакьош 1аморна лерина 296 сахьт ду. Белхан программа вариативни декьана

программа х1оттийнчу авторша хаьржинчу говзаршна лерина йолу йешаран хенан резерв лаьтта 54 дешаран сахьтах.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

Дешаран предметан чулацамо шена йукьалоцу литературин говзариин а, церан авторийн а гайтар, иштта тематикин блокаш а: «Халкъан барта кхолларалла», «Нохчийн йаздархойн говзарш», «Кхечу къаьмнийн литература».

ТЕМАТИКИН БЛОКАШ

7 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Дади-юрт».

«Нохчийн шира илли».

«Сай» (халкъан илли).

Нохчийн йаздархойн говзарш

М. Мамакаев «Даймехкан косташ».

Б. Саидов. «Вина юрт», «Деган аз».

1. Мамакаев. «Берзан бекхам».

Х. Ошаев. «Иччархо Абухьяьжа Идрисов».

А. Сулейманов. «Шуьнехь дош».

1. Гайсултанов. «Болат-Гала йожар»(дацдина).

А. Айдамиров. «МухIажарш».

Ш. Арсанукаев «Иманах дузийта дегнаш».

М. Кибиев. «Дош».

А. Джунаидова. «Х1обьнаш».

С. Гацаев. «Дарц».

А. Кусаев. «Амалехь диканиг».

Ш.Рашидов. «Ден весет».

М. Дикаев. «Нохчо ву со».

С. Дакаев. «Куйно хотту».

1. Шайхиев. «Ч1аг1о».

А. Бисултанов. «Хьайбахахь язйина байташ».

В-Хь. Амаев. «Генарчу денойн туьйра».

С. Курумова. «Дохк» / (дакъа).

Ш. Окуев. «Сан хьоме Нохчийчохь».

С.-Хь. Нунуев «Юнус».

М. Бексултанов «Генара а, гергара а денош».

М. Ахмадов «Кхаа вешех туьйра».

Кхечу къаьмнийн литература

А. С. Пушкин «Аьнан Гуьйре» (гочийнарг А. Сулейманов).
Альфонс Доде «Тпаьххарлера урок».

8 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Таймин Биболатан илии».

«Эвтархойн Ахмадах илии».

Нохчийн йаздархойн говзарш

Бадурев С. «Олдум».

М. Мамакаев. «Лаьмнийн дийцар».

М. Сулаев. «Цавеза доттагI».

А. Сулейманов. «Дог дохден це»; «Дахаран генаш».

1. Хамидов. «Да – коч, схьа – коч».

Ш. Арсанукаев. «Тимуран тур».

1. Шайхиев. «Дарцан буса».

М. Ясаев. «Тянь-Шанан лаьмнашкахь» (дакъа).

С. Яшуркаев. «МаьркIаж-бодан тIехь кIайн хьобкх» (йацйна).

Л. Абдулаев. «Маьлхан каш».

М. Бексултанов. «Дика ду-кх хьо волуш»; «Дари».

А. Бисултанов. «ДегIаста»; «Халкъан илланчина».

С. Гацаев. «Кавказ»; «БIаьстенца къамел».

Я. Хасбулатов. «Дош» «Стаг хилла ваьллахь хьо ара».

М. Ахмадов. «Лаьтта тIехь лаьмнаш а хIиттош».

Сатуев Х. «Нашха».

Кхечу къаьмнийн литература

Ладо Авалиани. «Хьабкхна буц».

7-чу классехь нохчийн литература хьехаран шеран рузманан хьесапаш

2024-2025 дешаран шо

№ п/п	Урокан це	Са хьт	Терахь	
			хьесапца	билггал
	Исбаьхьаллин литература			
1.	«Бабин Иэсин ворх1 вешин йишин илли»	1		
2.	Ваша воцчу Сийлахин илли»	1		
	Турплахойн дика вон амалаш йийцаре йар			
3.	«Дадин юьрт йаккхаран илли»	1		
4.	“Дадин юьорт яьккхаран илли”- нохчийн кьоман истори.	1		
5.	Турпаллалин илли башхаллаш	1		
6.	Нохчийн шира илли	1		
7.	Нохчийн шира иллех лаьцна	1		
8.	<i>Халкъан илли «Сай»</i>	1		
9.	Саидов Б.С.»Вина юрт»	1		
10.	Мамакакев М.А. «Даймехкан косташ»	1		
11.	<i>Классал араьара дешар. 1.Хамидов. «Абубешар» дийцар</i>	1		
12.	Мамкаев 1. «Берзан бехкам»	1		
13.	Ширачу заманахь ламанхойн луьра дахар гайтар	1		
14.	Тестировани	1		
15.		1		
16.	Гайсултанов 1.»Болат-г1ала йожар» таллархойн йийсарш.	1		
17.	Айдамиров А. «Мух1ажарш» («Йеха буййсанап» романа йукьара кийсак)	1		

8 -чу классехь нохчийн литература хьехаран шеран рузмнан хьесапаш

2024-2025 дешаран шо

№ п/ п	Урокан це	Са хьт	Терахь	
			хьесапц а	билггал
	Исбаьхьаллин литература			
1.	«Таймин Бийболатан илли» халкъан турпалаллин илли	1		
2.	«Эвтархойн Ахьмадах илли». Иллин чулацам, композици, исбаьхьаллин башхаллаш	1		
	Нохчийн йаздархойн говзарш.			
3.	Бадугев С-Салихьан кхоллараллин некъ. «Олдам» дийцар	1		
4.	Бадугев С.С. «Олдам» дийцаран коьрта турпалхой			
5.	Мамакаев Мохьмадан кхолларалла. «Лаьмнийн дийцар», «Пондар» стихотворенеш	1		
6.	Сулаев Мохьмадан кхолларалла. «Ца вевза доттагI», «Органан йистехь» стихотворенеш	1		
7.	Сулейманов Ахьмадан кхоллараллин некъ. «Дог дохден це» стихотворени	1		
8.	Сулейманов А.С. «Дахаран генаш» поэма. Весет	1		
9.	«Дахаран генаш» поэмин маьIна	1		
10.	Шайхиев Иалвадин кхоллараллин некъ. «Дарцан буса» поэма. Ден хьехар	1		
11.	Шайхиев Иалвадин «Дарцан буса» поэмехь бакъволу доттагI	1		
12.	Арсанукаев Шайхин кхолларалла. «Тимуран тур» поэма	1		
13.	Арсанукаев Ш. «Тимуран тур» поэмехь Айтамиран илли, ламанхойн васташ	1		
14.	Хамидов I-Хьамидан кхолларалла. «Диа-коч, схьа-коч» дийцар	1		

15.	Ясаев Мовлин кхолларалла. «Хьоме йурт» повесть. Хийрачу махкахь	1		
16.	Ясаев М. «Хьоме йурт» повестехь вежарийн г1иллакх	1		
17.	Ясаев М. «Хьоме йурт» повестехь Джанхотан, Лох-Беташан васташ	1		
18.	Яшуркаев Султанан кхолларалла .«МаьрКаж-бодан т1ехь к1айн хьобкх» повесть. Мадас арабаьккхина некъ	1		
19.	Яшуркаев С. «МаьрКаж-бодан т1ехь к1айн хьобкх» повестехь Г1ойт1ара воккхачу стеган хьехам	1		
20.	Яшуркаев С. «МаьрКаж-бодан т1ехь к1айн хьобкх» повестехь Жовзанан васт. Символах кхетам балар	1		
21.	Абдулаев Лечин кхолларалла. . «Маьлхан каш» поэмин коьртачу турпалхочун сацам	1		
22.	Абдулаев Л. «Маьлхан каш» поэмехь ширачу заманан дахар гайтар	1		
23.	Бексултанов Мусан кхолларалла. «Дари» дийцар	1		
24.	Бексултанов Мусан «Дари» дийцаран турпалхой	1		
25.	Бисултанов Аптин кхолларалла «Дег1аста», «Халкъан илланчина» стихотворенеш. Нохчийн къоман синмехаллаш	1		
26.	Гацаев Са1идан кхолларалла. «Кавказ», «Б1аьстенца къамел» стихотворенеш. 1аламан сурт	1		
27.	Хасбулатов Ямлиханан кхолларалла. «Дош», «Стаг хила ваьлলেখь хьо ара...» стихотворенеш	1		
28.	Ахмадов Мусан кхолларалла. «Лаьтта т1ехь лаьмнаш а х1иттош» повесть. Ибрах1им-хьаьжа	1		
29.	Ахмадов М. «Лаьтта т1ехь лаьмнаш а х1иттош» повесть. Хьаша ларар. Т1ом	1		
30.	Повестехь Данин б1аьхаллин хьуьнарш, турпалхойн васташ	1		

31.	Сатуев Хъусейнан кхолларалла. «Нашхахь» поэмин маъ1на	1		
32.	(Тестировани)	1		
33.	Сатуев Хъ.Д. «Нашхахь» поэмин а, Умхаев Хъ.С. «Нашха» стихотворенин а исбаъхъаллин башхаллаш	1		
	Кхечу къаьмнийн литература(1 с.)	1		
34.	Ладю Авалианин кхолларалла. «Хъаькхна буц» дийцар	1		
	ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ	34		